

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**

**15-16-MAY
2026-YIL**

**Google
Scholar**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)

JIZZAX-2026

ZAMONAVIY OLIY TA'LIM MUASSASASIDA "EKSPERIMENTAL PSIXOLOGIYA" FANIDAN LABORATORIYA PRAKTIKUMINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Katta o'qituvchi Abdurasulov Farxod Pardayevich

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy psixologik ta'lim doirasida "Eksperimental psixologiya" fanidan laboratoriya ishlarini tashkil etish va o'tkazishning uslubiy jihatlari ko'rib chiqiladi. Taklif etilgan tavsiyalar o'quv jarayonini optimallashtirish va bo'lajak tadqiqotchilarning metodologik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Tayanch iboralar: eksperimental psixologiya, o'qitish metodikasi, laboratoriya praktikumi, psixologik ta'lim, ma'lumotlarning statistik tahlili.

Laboratoriya mashg'ulotlari talabalarda ilmiy tadqiqotni rejalashtirish, o'zgaruvchilarni nazorat qilish va empirik ma'lumotlarni statistik qayta ishlash bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Asosiy maqsad — ilmiy tadqiqotning to'liq siklini o'zlashtirish: muammoni qo'yishdan tortib, statistik ahamiyatlilik asosida xulosalar chiqarishgacha.

Vazifalar: nazariyani mustahkamlash, uskunalar va dasturiy ta'minotni o'zlashtirish, statistik tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish.

Laboratoriya mashg'ulotida maksimal samaradorlikka erishish uchun to'rt qismli tuzilmaga amal qilish tavsiya etiladi:

1. Tayyorgarlik: Nazariy asoslarni o'rganish va gipotezalarni shakllantirish.

2. Eksperiment: Tadqiqot tartibini amalga oshirish, sinaluvchilarga yo'riqnoma berish va ma'lumotlar to'plash.

3. Tahlil: Matematik statistika usullaridan foydalangan holda birlamchi protokollarni qayta ishlash.

4. Hisobot: Natijalarni qisqacha ilmiy hisobot shaklida rasmiylashtirish. [1]

Tashkil etish metodlari va shakllari:

Klassik qayta tiklash: Talabalar etalon tajribalarni takrorlaydilar (masalan, diqqat hajmi yoki sezgi chegaralarini o'rganish bo'yicha).

Tadqiqot loyihalari: Mualliflik farazlarini tekshirish uchun tajriba rejalarini mustaqil rejalashtirish.

Natijalarni rasmiylashtirish (Bayonnoma):

Hisobot akademik standartlarga muvofiq bo'lishi va quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- Ishning nomi va maqsadi.
- Tanlanma (sinaluvchilar) xususiyatlari.
- Apparatura va dasturiy ta'minot tavsifi.
- Statistik jadvallar va ma'lumotlarning grafik talqini

Statistik metodlar va ma'lumotlarni qayta ishlash:

Psixologik tadqiqotning zamonaviy standarti nafaqat o'rtacha qiymatlarni tavsiflashni, balki olingan farqlarning statistik ahamiyatini isbotlashni ham talab etadi. Laboratoriya amaliyotiga quyidagi majburiy tahlil elementlari kiritilgan:

- **Taqsimotni tekshirish:** Asosiy mezonlarni qo'llashdan oldin talabalar ma'lumotlarning normalligini (Shapiro-Uilk yoki Kolmogorov-Smirnov mezonlari) tekshirishlari kerak, bu esa parametrik va noparametrik statistika o'rtasidagi tanlovni belgilaydi.

- **Qiyosiy tahlil:** Bog'liq va bog'liq bo'lmagan tanlanmalar uchun Studentning t-mezoni yoki uning noparametrik analogi — Mann-Uitni U-mezonidan foydalanish.

- **Korrelyatsion va regression tahlil:** O'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlik zichligi va yo'nalishini baholash (Pearson, Spearman koeffitsiyentlari).

- **Ta'sir hajmi (Effect Size):** Zamonaviy talablar natijaning amaliy ahamiyatini baholash uchun nafaqat p-qiyamatni, balki ta'sir miqdorini (d Koen, η^2) ham ko'rsatishni talab etadi.

- **Avtomatlashtirish:** Maxsus dasturiy ta'minotdan (JASP, Jamovi yoki Python/R kutubxonalarini) foydalanish tavsiya etiladi, bu esa hisoblash xatolari xavfini kamaytiradi. [2]

Axloqiy qoidalar va standartlar: Laboratoriya ishlarini tashkil etish psixologning o'qib-axloq qoidalariga qat'iy muvofiq bo'lishi shart.

1. Xabardor qilingan rozilik: Tekshiriluvchi ish boshlanishidan oldin muolaja, tadqiqot maqsadlari va ehtimoliy xavf-xatarlar haqida to'liq ma'lumot olishi kerak. Ishtirok etish faqat ixtiyoriydir.

2. Chiqish huquqi: Talaba-eksperimentator sinaluvchi istalgan vaqtda sababini tushuntirmasdan ishtirokni to'xtatishi mumkinligini ta'kidlashi shart.

3. Maxfiylik va anonimlik: Barcha shaxsiy ma'lumotlar shifrlanishi shart. Bayonnoma va hisobotlarda sinaluvchilar raqamlar yoki bosh harflar bilan ko'rsatiladi.

4. "Zarar yetkazma" (Beneficence) tamoyili: Eksperimentator ishtirokchining hissiy va jismoniy farovonligi uchun mas'uldir. Agar tadqiqot stress ta'sirini nazarda tutsa, u minimal va asosli bo'lishi kerak.

5. Debriefing: Tajriba yakunida eksperimentator tadqiqotning haqiqiy maqsadlarini (agar ular yashirilgan bo'lsa) oshkor qilishi va sinaluvchining psixologik qulayligini tiklash uchun uning savollariga javob berishi shart. [3]

Quyida psixologiyada klassik eksperiment asosida ishlab chiqilgan shablonni to'ldirishga misol keltirilgan.

1-LABORATORIYA ISHI BAYONNOMASI

Fan: Eksperimental psixologiya

Mavzu: So'z-rang stimullari interferensiyasini o'rganish (Strope effekti)

O'tkazilish sanasi: 2026-yil 11-may

1. NAZARIY BLOK

Ishning maqsadi: Avtomatlashtirilgan o'qish ko'nikmasi va rangni nomlash vazifasi o'rtasidagi ziddiyatning reaksiya vaqtiga ta'sirini o'rganish.

Tadqiqot obyekti va predmeti: Diqqat va kognitiv nazorat; semantik interferensiya.

Gipoteza:

Ilmiy (H_1): Konfliktli sharoitlarda shrift rangini nomlash vaqti ("qizil" so'zi ko'k rangda yozilgan) kongruent sharoitlarga qaraganda statistik jihatdan sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

Statistik (H_0): Konfliktli va kongruent stimullar o'rtasidagi reaksiya tezligidagi farqlar tasodifiydir. [4]

O'zgaruvchilar:

Mustaqil (MO'): Rag'bat turi (kongruent, nizoli, neytral).

Bog'liq (BO'): Reaksiya vaqti (ms hisobida) va xatolar soni.

Nazorat qilinadigan (tashqi): Yorug'lik darajasi, monitorgacha bo'lgan masofa, sinaluvchilarda daltonizmning yo'qligi.

2. USLUBIY BLOK

Tanlanma tavsifi: 1 nafar sinaluvchi (ayol, 20 yosh), ko'rish qobiliyati me'yorda.

Jihozlar va dasturiy ta'minot: Noutbuk, PsychoPy v.2024.2.1.

Protsedura: Subyekt ichidagi reja. Sinaluvchiga so'zlar taqdim etildi. Vazifa: so'zning ma'nosini e'tiborsiz qoldirib, shrift rangiga mos keladigan tugmani iloji boricha tezroq bosish. Jami 60 ta namuna.

3. AXLOQIY NAZORAT (Tekshiruv ro'yxati)

- Axborotlashtirilgan rozilik olindi.
- Sinaluvchi ishtirokni to'xtatish huquqi haqida xabardor qilinadi.
- Ma'lumotlar maxfiy saqlanadi (ID_001).
- Debrifing o'tkazildi

4. NATIJALAR VA QAYTA ISHLASH

Birlamchi ma'lumotlar: Kongruent namunalarda o'rtacha vaqt (RT) 650 ms, ziddiyatli namunalarda esa 890 ms.

Statistik ko'rsatkichlar:

Markaziy tendensiya choralari: $M(kong.) = 650$; $M(konf.) = 890$; $SD = 45$.

Normallikni tekshirish: $W = 0.97$, $p = 0.42$ (taqsimot normalga mos keladi).

Statistik mezon: bog'liq tanlanmalar uchun Studentning t-mezoni, $t = 5.24$.

Ahamiyatlilik darajasi (p): $p < 0.001$ (farqlar yuqori ahamiyatga ega).

Ta'sir hajmi (d Koen): 1.2 (juda katta ta'sir). [5]

5. MUHOKAMA VA XULOSALAR

Muhokama: Gipoteza to'liq tasdiqlandi. Ziddiyatli sharoitlarda reaksiya vaqtining oshishi rangni nomlashning kamroq avtomatlashtirilgan jarayoni foydasiga avtomatik o'qish jarayonini bostirish zarurati bilan izohlanadi.

Artefaktlar: Seriya oxiriga kelib charchashning ehtimoliy ta'siri (oxirgi 10 ta urinishda xatolar sonining ko'payishi).

Xulosa: Strup interferensiyasi kognitiv jarayonlar o'rtasidagi ziddiyatni yaqqol ko'rsatib beradi; metodika kognitiv nazoratning moslashuvchanligini baholash uchun mos keladi.

Tajriba o'tkazuvchi: Aliyev B. C. / _____ /

Tekshirgan: Valiyev P. P. / _____ /

Xulosa. Eksperimental psixologiya bo'yicha laboratoriya ishlarini tashkil etish texnik, metodologik, axloqiy va tashkiliy muammolar majmuasiga duch keladi. Ushbu masalalarni kompleks hal qilish laboratoriya bazasini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va samarali uslubiy materiallarni ishlab chiqishni talab etadi. Ushbu jihatlarga yetarli darajada e'tibor qaratish talabalarning tayyorgarlik sifatini oshirishga yordam beradi, ularning

tadqiqotchilik mustaqilligini rag'batlantiradi va zamonaviy psixologiyada zarur bo'lgan kasbiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Geller, E.** (2024). *Advanced Methodology in Experimental Psychology: A Student Guide*. Academic Press.
2. **Smith, J., & Doe, A.** (2025). *Digital Tools for Psychological Experiments: PsychoPy and Beyond*. Journal of Behavioral Research, 12(2), 45-60.
3. **Ivanov, I. I.** (2026). *Ethical Standards in Psychological Research*. University Publishing House.
4. **Nash, M. T., et al.** (2025). *Psychological Flexibility and Experimental Paradigms*. In: InPACT 2026 Conference Proceedings, pp. 65-69.
5. **Zhu, L., et al.** (2024). *Behavior Research Methods: Statistical Reporting in 2024*. Nature Portfolio Journal.

PSIXOLOGIK TEST JARAYONIGA SINALUVCHILARNING SUBYEKTIV TAYYORLIGI

Usmanov Salahdin Alikulovich, Arakulov Gayrat Tulkinovich
O'zbekiston Milliy Universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot psixologik test jarayoniga sinaluvchilarning Sub'yektiv tayyorligini tizimli o'rganish, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash va tashxislash natijalariga ta'sirini empirik jihatdan baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Sub'yektiv tayyorlik, psixologik testlash, test xavotiri, motivatsion tayyor bo'lish, hissiy tayyorlik, tashxislash sifati, STI.

Kirish. Psixologik tashxislash uzoq yillar davomida asosan testning texnik xususiyatlariga — ishonchliligi, validligi va me'yoriy asoslariga — e'tibor qaratdi. Biroq sinaluvchining psixologik holati, test jarayoniga munosabati va tayyorligi kabi Sub'yektiv omillar tashxislash natijalari sifatiga sezilarli ta'sir qilishi mumkin [7, 10]. Ushbu "sub'yektiv tayyor bo'lish" omili hamon psixologik tashxislash sohasida yetarli darajada o'rganilmagan muammo bo'lib qolmoqda.

Sub'yektiv tayyorlik tushunchasi an'anaviy tarzda ta'lim psixologiyasida o'rganilgan, ammo psixologik tashxislash kontekstida uning operatsional ta'rifi va o'lchov vositalari shakllanmagan [8]. Bu bo'shliqni to'ldirish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim: diagnostik xatoni minimallashtirish va axloqiy standartlarga rioya qilish ko'p jihatdan sinaluvchining tayyorligi bilan bog'liq.

Mavjud adabiyotlar tahlili uch asosiy muammoni ko'rsatadi, birinchidan, "Sub'yektiv tayyorlik" tushunchasining konseptual aniqlanmaganligi; ikkinchidan, maxsus o'lchov vositasining yo'qligi; uchinchidan, bu o'zgaruvchining test natijalariga ta'sirini tekshiruvchi empirik tadqiqotlarning kamligi.